

Голас Радзіліцы

ШТОТЫДНЁВАЯ ГАЗЕТА ДЛЯ СУАЙЧЫННІКАЎ
ЗА МЕЖАМІ БАЦЬКАЎШЧЫНЫ

№ 40 19 кастрычніка 1995 г.

(2442) Выдаецца з 1955 г. Цана 800 рублёў.

ПАТРЭБА Ў ІСНАВАННІ ТБМ ЗАСТАЕЦЦА ПЛЪНАЙ

ПАКУЛЬ ЖЫВЕ БЕЛАРУСКАЯ МОВА, БУДЗЕ ЖЫЦЬ І БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАВА

У Доме літаратара ў Мінску адбыўся чарговы з'езд Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны. Каля 150 дэлегатаў з усіх куткоў краіны сабраліся тут, каб падвесці вынікі працы за два мінулыя гады, акрэсліць накірункі дзейнасці на будучыню. Адкрыў з'езд старшыня ТБМ, народны паэт Беларусі Ніл Гілевіч. У рабоце з'езда бралі ўдзел старшыня Вярхоўнага Савета Беларусі Мечаслаў Грыб, намеснік міністра культуры і друку Іван Карэнда, былы спікер Вярхоўнага Савета Станіслаў Шушкевіч, старшыня БНФ Зянон Пазняк, а таксама такія вядомыя дзеячы і абаронцы беларускай мовы, як Радзім Гарэцкі, Генадзь Бураўкін, Мікола Ермаловіч, Адам Мальдзіс і шмат іншых.

Таварыства беларускай мовы было створана ў 1989 годзе на новай хвалі працэсу адраджэння ў Беларусі. Найвышэйшай мэтай стварэння і сэнсам існавання ТБМ было і ёсць аднаўленне ў грамадстве стаўлення да роднай мовы як да нацыянальнай святыні, адраджэнне на гэтай падставе гістарычнай памяці, традыцыйнай культуры і сімволікі. На жаль, патрэба

ў існаванні такога аб'яднання ў грамадстве за гэты час не толькі не адпала, а стала яшчэ больш актуальнай. "Праца ваша таварыства святая, — адзначыў у сваім звароце да з'езда старшыня Вярхоўнага Савета Беларусі Мечаслаў Грыб. — Наколькі мне вядома, нідзе ў свеце, акрамя, падаецца, Украіны, такога таварыства больш няма. Сапраўды, дзе, у якой краіне ёсць патрэба ў абароне дзяржаўнай мовы... Усім павінна быць зразумела: ёсць мова — ёсць нацыя, ёсць краіна. Няма мовы — няма нацыі, няма краіны. Шлях да таго, капі беларускае слова сагрэе душу і сэрца нашых людзей, яшчэ вельмі доўгі. Але гэта наш агульны шлях, і я гатоў ісці з вамі разам. Я веру ў сваю Айчыну, у яе светлую будучыню".

Мяркую, не варта згадваць, што ўмовы, у якіх таварыства пачынала сваю дзейнасць, і ўмовы, у якіх яно мусіць працаваць пасля рэфэрэндуму, вельмі і вельмі розныя. Нельга не адзначыць, што з часу свайго заснавання ТБМ зрабіла шмат карыснага. За кароткі тэрмін яно пераўтварылася ў сапраўдны рух за родную мову, беларускую культуру.

Шмат зроблена, каб быў прыняты закон аб дзяржаўнасці беларускай мовы, каб зрабіць адукацыю нацыянальнай. Было выдадзена шэраг кніг і даведнікаў. Але сёння відавочна і

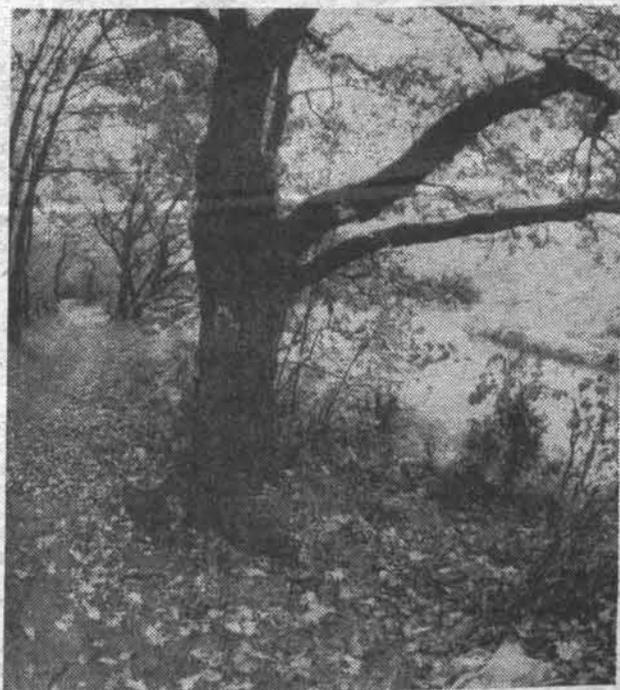
тое, што беларуская ідэя ў дзяржаве Беларусь пацярпела паразу і пералому, пераходу на ўласны нацыянальны беларускі тып мыслення пакуль што не адбылося.

НА ЗДЫМКУ: прэзідыум IV з'езда ТБМ імя Францішка Скарыны.

Фота Віктара СТАВЕРА.

[Заканчэнне на 3-й стар.]

ПАШТОЎКА З БЕЛАРУСІ

Залатыя фарбы "бабінага лета".

Фота Уладзіміра ФЯДОТАВА.

З ІІ МІЖНАРОДНАГА КАНГРЭСА БЕЛАРУСІСТАЎ

ЗАСТАЮЧЫСЯ САБОЮ

"УСХОД" І "ЗАХАД" У МАСТАЦКІМ СВЕТАБАЧАННІ ЯНКІ КУПАЛЫ

У кожнага народа, ад і ў асобнага чалавека, свой непаўторны лес. Адметнасць беларускага лесу, Беларускага Шляху — у замаруджанасці, незавершанасці нацыянальнатворчага працэсу і, як вынік, — у нікласці самасцвярджальных, волевыўпленчых якасцей беларускае супольнасці. Драматычная, з трагікамічным адценнем дылема паміж тэрыторыяй і нацыяй, насельніцтвам і народам, украінай і краінай, тутэйшасцю і нацыянальнасцю гэтак жа востра і на зыходзе, як і на пачатку XX стагоддзя, працяне розум і сэрца ледзь не кожнага свядомага беларуса. І сучасны паэт-пачатковец лішні раз прыгадаў нам пра зладзённасць Купалавага запявання ("А хто там ідзе?"): "Згорбленая бабулька-Доля / Безнадзейна блукае на мяжы Расеі і Польшчы. / Дзе тая краіна, што шукала шчасця? / Дзе той народ, які абвясціў, што ідзе?"

Гэтая ж праблема кволасці беларускага "я", няпэўнасці нацыянальна-папільнага і духоўнага самавызначэння і самасцвярджэння жыхароў "прамежкавае" (паміж Усходам і Захадам) краіны апошнім часам не сыходзіць з праграм навуковых канферэнцый, са старонак манаграфічных і публіцыстычных прац, не кажучы пра надзвычай павышаны патрыятычны неспакой беларускага мастацкага слова. На фоне разняволенай грамадска-творчае думкі адвечныя дэфіцыт беларушчыны ў Беларусі — ці не найважнейшы з усіх іншых нястач — не здаецца нам неадольным. Здабыванне ўласнае бацькаўшчыны, шлях беларуса да Беларусі — якім ні быў бы цяжкім, задружаным — завершыцца гістарычнай перамогай. А знача і Беларусчына ў Беларусі — разняволеная нацыя-

нальнае жыццё ва ўсёй сукупнасці і паўнаце (мова, культура, палітыка, эканоміка, наогул грамадскі лад) — з традыцыяна напружаннага, змагарнага стану "віхуры і наіску", "мужнасці і героіства" набудзе ўрэшце натуральны, унармаваны характар. А посткаланіяльны абшар на геаграфічным стыку еўрапейскага Усходу і Захаду, званы ў свеце, ад нядаўняга, пад фармальнай назвай Рэспубліка Беларусь, пачне прывабліваць тоеснасцю нацыянальнага аблічча, адэкватным саманазве спосабам і стылем быцця.

На карысць аптымістычнага зыходу ў беларускім, скрозь яшчэ адкрытым пытанні сведчыць этнічная жыццёўстойлівасць беларусаў, загартаваная ў шматвяжковым процістаянні асімілятарскаму наіску суседніх польскага і асабліва рускага этнасаў. Сведчыць немалы крытычны досвед, назіраны ў Беларускім вызвольным Слове, а найперш у класічнай спадчыне нашых пісьменнікаў, паэтаў, Янкі Купалы ў прыватнасці.

Агульна кажучы, праблема "Усходу" і "Захаду" — пастаянная, адзін з вядучых матываў гісторыка-філасофскай рэфлексіі, мастацкай фантазіі паэта, прыкметная тыпалагічная рыса Купалавай адраджэнчай легенды, Купалавага вызваленчага ацыяналізму, што пасля доўгіх гадоў мані і знявагі, праз уз'юшаны супраціў далакопаў беларушчыны зноў прамаўляе да сльху й сумлення беларускага чалавека.

[Заканчэнне на 4-й стар.]

ПАДЗЕІ ЛЮДЗІ ФАКТЫ

ПАДЗЕІ ЛЮДЗІ ФАКТЫ

ПАДЗЕІ ЛЮДЗІ ФАКТЫ

3 ПРЭЗІДЭНЦКАЙ КАНЦЫЛЯРЫІ

ПАМЯЦІ М. ТАНКА

Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь паста-ноўлена ўвечавець памяць народнага паэта Бела-русі Максіма Танка (Скурко Я.І.).

Будуць устаноўлены ў 1996 годзе за кошт сродкаў Кабінета міністраў мемарыяльная дошка на доме № 15 па вуліцы Кульман у Мінску, дзе жыў Максім Танк; помнік на магіле Максіма Танка ў вёсцы Пількаўшчына Мядзельскага раёна Мінскай вобласці.

Прэзідэнт пастанавіў прысвоіць імя Максіма Танка Беларускаму дзяржаўнаму педагагічнаму ўніверсітэту, Мінскаму педагагічнаму вучылішчу і Мядзельскай раённай бібліятэцы Мінскай вобласці.

Мінскаму гарвыканкому даручана вырашыць пы-танне аб прысваенні імя Максіма Танка адной з вуліц у Мінску.

Міністэрству культуры і друку выдаць у 1996--1998 гадах поўны збор твораў Максіма Танка на белару-скай мове і двухтомнік яго твораў на рускай мове.

Для студэнтаў Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка, Віцебскага дзяр-жаўнага ўніверсітэта, Беларускай акадэміі мастацт-ваў, а таксама навучэнцаў Мінскага педагагічнага вучылішча імя Максіма Танка ўстанаўліваецца па адной стыпендыі імя Максіма Танка ў памеры трох мінімальнага заробатнага плат.

Нацыянальная дзяржаўная тэлерадыёкампанія Рэ-спублікі Беларусь павінна выпусціць сёлета тэ-левізійны фільм аб жыцці і творчасці Максіма Танка.

КАДРАВЫЯ ПЕРАСТАНОЎКІ

Указ аб кадравых перастаноўках у Адміністрацыі Прэзідэнта і ўрадзе падпісаў 10 кастрычніка Аляк-сандр Лукашэнка.

Леанід Сініцын, які ўзначальваў Адміністрацыю Прэзідэнта, і Васіль Далгалёў -- намеснік кіраўніка Адміністрацыі, начальнік Службы кантролю Прэзідэнта накіраваны ў Кабінет міністраў віцэ-прэм'ерамі.

Міхаіл Мясніковіч назначаны кіраўніком Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. За ім захаваны статус і функцыі віцэ-прэм'ера Кабінета міністраў.

Указам Прэзідэнта Беларусі выконваючы абавязкі міністра абароны Рэспублікі Беларусь генерал-лейт-нант Леанід Мальцаў, былы начальнік Галоўнага шта-ба Узброеных Сіл рэспублікі, назначаны міністрам абароны.

У КАНСТЫТУЦЫЙНЫМ СУДЗЕ

ПАРЛАМЕНТ ЛЕГІТЫМНЫ

Констытуцыйны суд разгледзеў справу “Аб адпа-веднасці Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь артыкула 7 Закона “Аб Вярхоўным Савеце Рэспублікі Бела-русь”, артыкула 10 і чацвёртай часткі артыкула 63 Часовага рэгламента Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь”. Канстытуцыйны суд прыняў наступнае ра-шэнне: Вярхоўны Савет Беларусі XII склікання за-хоўвае свае правамоцтвы да адкрыцця першай сесіі Вярхоўнага Савета XIII склікання. Карацей кажучы, “стары” парламент легітымны. Па справе было вы-казана асобае меркаванне суддзі Рыгора Васілевіча.

ТЫМ НЕ МЕНШ...

Констытуцыйны суд Беларусі, разгледзеўшы спра-ву “Аб адпаведнасці Канстытуцыі і законам Рэ-спублікі Беларусь указа Прэзідэнта “Аб удаклад-ненні бюджэта Рэспублікі Беларусь на 1995 год і часовых мерах па скарачэнню бюджэтных расхо-даў”, не згадзіўся з пазіцыяй Прэзідэнта. Тым не менш Савет Міністраў Рэспублікі Беларусь мае на-мер і ў далейшым выконваць указ Прэзідэнта аб дзяржбюджэце, нягледзячы на тое, што Вярхоўны Савет і Канстытуцыйны суд накіраваны маюць асабістую думку.

КІНО

АЛЯКСАНДР ЛУКАШЭНКА СТАЎ УЛАДАЛЬНИКАМ “ЗАЛАТОГА ВІЦЯЗЯ”

У Маскве завяршыў сваю работу чацвёрты Міжнародны кінафестываль славянскіх і права-славянскіх народаў “Залаты віцязь”. Толькі ігравых карцін тут было прадстаўлена звыш шасцідзiesiąці. У асобных конкурсных праграмах прымалі ўдзел так-сама дакументальныя, анімацыйныя і відэафільмы.

Шмат было і прызоў. У ліку ўладальнікаў галоўных з іх -- грэчаскі рэжысёр Тэа Ангелопулас, які прад-ставіў мастацкую стужку з удзелам Жана Марэ і Марчэла Мастраяні.

Беларускія кінамастаграфісты атрымалі шэсць вы-сокіх узнагарод фестывалю. У прыватнасці, рэжысёр Дзмітрый Зайцаў удастоены прыза журы за мастацкі фільм “Кветкі правінцыі”. “Бронзавага віцязя” у раз-дзеле відэа- і тэлефільмаў атрымаў Валерый Басаў за сваё “Імгненне радасці”. Прыз “Скульптура война-пераможцы” прысуджана Юрыю Азаронку за фільм “Нянавісьць”, які набыў у Беларусі скандальную сла-ву.

“Залаты віцязь” кінацэнтра і арганізатараў фестыв-алю прысуджаны Прэзідэнту Беларусі Аляксандру Лукашэнку, а “Сярэбраны віцязь” - прадстаўніку Адміністрацыі Прэзідэнта Уладзіміру Замяталіну.

КІРМАШЫ

УЛАДА І ПРЭСА

НЕ ВЫЙШЛА “НАРОДНАЯ ВОЛЯ”

11 кастрычніка не выйшаў чарговы нумар “Народ-най волі” -- першага ў рэспубліцы штодзённага неза-лежнага выдання, заснавальнікам і галоўным рэдак-тарам якога з’яўляецца Іосіф Сярэдзіч, былы рэдак-тар “Народнай газеты”. Прычына гэтага, паводле слоў І. Сярэдзіча, -- фактычная забарона выдання. Беларускі Дом друку адмовіўся друкаваць газету на той падставе, што “Народная воля” парушыла Закон аб друку, выдавецтва скасавала з ёй дагавор.

На думку Іосіфа Сярэдзіча, ініцыятыва такога жор-сткага рашэння без усякіх папярэджанняў зыходзіла менавіта ад начальніка Галоўнага ўпраўлення гра-мадска-палітычнай інфармацыі Адміністрацыі Прэзідэнта Уладзіміра Замяталіна, ад яго ў Беларускі Дом друку і паступіла адпаведнае распараджэнне. Такі ж лёс напаткаў “Беларускую дзелаваю газету” і штодзённік “Імя”.

ЗАМЕЖНЫЯ ГАСТРОЛІ

КАНЦЭРТЫ Ў ІСПАНІІ

Ужо чацвёрты год запар Акадэмічны сімфанічны аркестр Беларусі і Акадэмічная харавая капэла імя Р. Шырмы выязджаюць на гастролі ў Іспанію.

Іх цяперашняе канцэртнае турнэ стане ледзь не са-мым працяглым за ўсю гісторыю рэспубліканскай філармоніі (яно прадоўжыцца да 20 лістапада), і ахопіць многія буйныя іспанскія гарады, уключаючы Мадрыд, Валенсію, Севілью, Таледа, Алікантэ і іншыя. Музыканты з Беларусі дадуць каля сарака канцэртаў па ўсёй Іспаніі. Будуць выкананы дзевятыя сімфонія Бетховена, сцэнічная кантата “Карміна Бурана” К. Орфа, аркестравыя творы Г. Вагнера.

СТРЫМЛІВАЮЦЬ ЦЭНЫ

АДЗІН ТРАКТАР НА ЧАТЫРЫ ГАСПАДАРКІ

Здаецца, яшчэ зусім нядаўна кіраўнікі сельскіх гаспадарак днём з агнём шукалі дэфіцытную для вёскі тэхніку. Цяпер сітуацыя рэзка змянілася. Тэхнічныя цэнтры па продажу сельгасмашын, якія знаходзяцца ў многіх рэгіёнах былога Саюза, з па-чатку года змаглі прадаць толькі 70 трактараў “Бел-ларусь”: стрымліваюць пакупніка вельмі высокія цэны на тэхніку.

Калі гадоў пяць таму кожная гаспадарка нашай рэспублікі магла сабе дазволіць штогод набываць па 2--3 трактары, 2 грузавікі, 1 камбайн, то за апошні год статыстыка такая: 1 трактар на чатыры гаспадаркі, грузавы аўтамабіль -- на дзесяць, а кам-байны наогул ніхто не купляе.

ПРАГНОЗЫ

ЦІ БУДЗЕ ЎСПЛЕСК ЗАБАСТОВАЧНАГА РУХУ?

Ці стане забастоўка ў Мінскім метро пачаткам масавых восеньскіх забастовак, або жорсткага анты-забастовачнага меры збілі магчыму хвалю! Мяр-куючы па ацэнках апытання лідэраў грамадскай думкі, другі варыянт найбольш верагодны. Толькі трэць апытаных (32,1 працэнта) лічыць, што ўвосень нас чакае пад’ём забастовачнага руху. Раз-ам з тым, многія лідэры меркаванняў чакаюць увосень рэзкага росту беспрацоўя. Аднак пры гэ-тым варта адзначыць значныя адрозненні ў ацэнках прадстаўнікоў дзяржаўных і недзяржаўных струк-тур: сярод першых амаль трэць прагназіруе маса-вае беспрацоўе, сярод другіх -- дзве трэці. Гэтыя адрозненні можна растлумачыць па-рознаму: прадстаўнікі дзяржструктур, як звычайна, спадзя-юцца, што ўсё як-небудзь “утрасецца”.

У Мінску і ва ўсіх аблас-цях Беларусі прайшлі тра-дыцыйныя кірмашы па продажу сельскагаспа-дарчай прадукцыі і мно-гага іншага пад назвай “Восень-95”. Удзельнічалі ў кірмашах і прадпры-мальнікі і камерцыйная структуры, прафесійна-тэхнічныя вучылішчы, якія прапаноўвалі тавары сваёй вытворчасці. Тут можна было таксама на-быць насенне га-роднінныя культур, сад-жанцы, птушку, парасят, інвентар.

Як заўсёды, упрыгажэн-нем кірмашоў былі імправізаваныя канцэр-ты, выступленні народ-ных калектываў мастац-кай самадзейнасці, якія стварылі для ўсіх удзельнікаў атмас-феру свята.

НА ЗДЫМКУ: кірмаш у Мінску.

СТАТЫСТЫКА

ДАХОДЫ І ЦЭНЫ

Міністэрства статыстыкі і аналізу выпусціла ў свет зборнік “Аб рабоце народнай гаспадаркі Беларусі за студзень-жнівень 1995 года”. За гэты перыяд грашовыя даходы насельніцтва павялічыліся амаль у 12 разоў у параўнанні з аналігічным перыядам мінулага года. Рост жа спажывецкіх цэн пераўзышоў рост даходаў і зафіксаваны на адзінцаў у 15,4 раза ў параўнанні са студзенем-жніўнем 1994 года.

ПЕРШЫ БЕЛАРУСКІ ЗВЫШЛЁГКІ САМАЛЁТ...

На базе доследна-канструктарскага бюро “Мір”, якое працуе ў аэрапорце “Мінск-1”, створаны двухмесны звышлёгкі самалёт “Мір-23”. Гэта пер-шы беларускі самалёт, у якога ёсць шанс стаць се-рыльным. Авіяцыйная тэхніка класа звышлёгкіх ля-тальных апаратаў з-за свайго параўнаўча таннага кошту можа шырока прымяняцца ў народнай гас-падарцы. Такія самалёты неабходныя пры назіранні за ляснымі масівамі, нафта- і газаво-дамі, у іншых выпадках.

Цяпер самалёт праходзіць другі этап лётных вы-прабаванняў. Правесці тэсціраванне “Мір-23” на адпаведнасць нормам лётнай годнасці з канструк-тарскага бюро Паўла Сухога спецыяльна прыехаў лётчык-выпрабавальнік першага класа, неаднара-зовы і абсалютны чэмпіён свету, Герой Расійскай Федэрацыі Яўгеній Фралоў. Ён даў высокую ацэнку самалёту, створанаму беларускімі канструктарамі.

НА ЗДЫМКАХ: самалёт “Мір-23” праходзіць лёт-ныя выпрабаванні; кіраўнік доследнага канструк-тарскага бюро, пілот Аляксей ЯФРЭМАУ.

[Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.]

З гледзішча тае ж самае праблемы асэнсоўваецца ім гістарычны, па большасці драматычны шлях краіны, абумоўлены ў многім яе пражектым геацывілізацыйным становішчам, канкрэтна — паміж “праваслаўнай” Расіяй і “каталіцкай” Польшчай, — у проціборстве і ўзаемадзеянні з якімі Беларусь на працягу стагоддзяў мусіла барацца свае **т н а к у л ь т у р н а е** індывідуальнасці, уласнага права на суб’ектна дзейную ролю ў гістарычным працэсе.

**Вораг польскі і рускі
Шчыра многаў курганы, —
Не было Беларусі,
Толькі быў “Край забраны”.**

**Расіянне, палякі
Ды Французы і шведы
Беларускай крывёю
Палівалі край гэты.**

“Летапісца”. 1928.

Вельмі паказальнае, для Купалавай пазыцыі навогул характэрнае сансава-рытмічнае сугучча вобразных паняццяў “курганы” — “забраны”, дзе ландшафтна-сімвалічнае, “курганнае” ўвасабленне роднага краю накладваецца на яго пад’ярэмны “экурганены” стан. Але гэта знешняя, панарамна разгорнутая карціна Беларускага Лёсу, за покрывам якой кіпяць распачу і прэзатэм патаемныя глыбіні знывечанай ды ўсё ж нескаронае Беларускае натуре:

**Годзе заходняй
ці ўсходняй культуры!
Для беларуса цана ім адна.
Усе вы, панове,
аднакай натуре:
З сэрца чужога кроў
ссалі б да дна.**

**Вашу карысць нам і
вашы паслугі
Добра ўжо скеміў
тапаны народ.
Добра вядомы і пугі,
Песціў якімі ваш захад
і ўсход.
“Годзе!..” 1912.**

Дзёрзкі, не пазбаўлены пэўнага эпатажу пазытычны выклік суменным бакам Беларусі паўстае ў якасці своеасаблівага мастацкага сінтэзу адносна ролі “Захаду” і “Усходу”, а дакладней, фактычных наступстваў панавання ў краі іншаземшчыны, пры якім сістэма культурнага ўзаемадзеяння падмяняецца і падмінаецца сістэмай ушчамлення і выцяснення культуры карэннай, беларускай, палітыкай асіміляцыйнага абалванвання абарыгенаў. Купала наўрад ці перабольшваў. Якуб колас у аналагічным пытанні выказаўся не менш “нелицепрыятно” (“З двух бакоў айці дубінай заганялі нас у рай”). Як і Ігнат Абдзіраловіч (І. Канчэўскі), у сваім філасафічным абагульненні тае ж самае праблема: “Уплывы Захаду і Усходу ў перакручаных, ... часам карыкатурных выказах круцілі і гвалці душу беларуса, толькі прымушаючы яго ўбачыць, што ў чужой скуры заўсёды дрэнна, што трэба вытварыць нешта сваё, роднае, блізкае, арганічнае”. Пэўна ж і Купалава пазытычная апазіцыя падкрэслівала ў даным выпадку не самыя факты, але дэфармаванай, “перакручанай” прысутнасцю іншаземных культур на Беларусі, іхнім місіянерствам, спрэчным з ідэяй самацэннасці кожнае нацыянальнае культуры, духоўнай дасканаласці, генетычна закладзенай у кожным

народзе. Спусташалыня паследствы гэтага місіянерства на беларускім абшары, падмацаванага стараімперскім “Divide et impera”, занадта білі ў вочы, ранілі свядомасць ці не кожнага, душою не атлусцелага грамадзяніна, каб не заўважыць іх, не назваць дакладным імем:

**Што вы прынеслі! Што!..
Загляньце
Да беларуса сумных хат...
З тых самых лык пляце
ён лапці,
Якія плёў сто год назад.
“Апекунам”. 1909.**

“Лапцюжняя” Беларусь у выяўленчай сістэме Купалы —

ЗАСТАЮЧЫСЯ САБОЮ

гэта не толькі, не столькі нават метафарычнае ўвасабленне ейнага сацыяльнага заняпаду. Перад чытачом не проста алегарычны вобраз, але мастацкая, надзіва ёмістая сімваліка грамадска-гістарычнай і філасофскай насычанасці, якая не толькі засяроджвае чытацкую ўвагу на тых ці іншых рэаліях, але яшчэ больш засцерагае, па-прачому, суродзічаў ад духоўнага паярэзнення — “лапцюжніцтва” (“абаванне ў лапці”) і жабрацтва, — верушачы і падкрэслваючы агульнай ідэю нацыянальнае тоеснасці, годнасці чалавека.

Такім самым, падкрэслена сімвалічным назвай і зместам успрымаецца і верш “Хаўруснікам” (1913), зроджаны з колішняе канкрэтнае практыкі асімілятарства на Беларусі польскага і рускага друку (“Gazeta codzienna”, “Віленскі вестник”), аднак, як можна заўважыць, насынены невечэрным сэнсам, “бесконечнымі жыццёвымі магчымасцямі” (А.Ф. Лосев) адносна Беларусі ідэі — як ідэі самавызначэння і самарэалізацыі народа пры пастаянным асіміляцыйным націску звонку:

**“Gazeta” бармоча:
“Нех бэндзе ён ляхам”.
А “Вестник” — пусть лучше
Московским прет шляхам.**

**Спрачаліся доўга,
Як край наш раскрасці.
Дый спеліся ўрэшце:
Парваць на дзве часці.**

**Адна часці Варшаве
Лізаць ногі будзе,
Маскве жай другая
Нясе свае грудзі.**

**Забыліся толькі
Хаўруснікі ночы
Спытаць беларуса,
Чым сам ён быць хоча.**

Мінулае краіны ў мастацкім светабачанні пазта паўстае пераважна як гісторыя-драма ў выглядзе бязлітаснай іроніі, міфічнага далакопа беларускай незалежнасці і самабытнасці, хвалы і красы — некалі, у сваю, рамантызаванай пад пярком пазта даўніне, вызначушых яе жыццё і росквіт (“З мінуўшых дзён”, “Казка аб песні”, “Над Нёманам”, “На кушчо” і інш.). Падобны матыў побач з лірыкай працінае публіцыстычны творы пісьменніка; для прыкладу — “А ўсё ж такі мы жывём!” (1914), дзе аксюмарыстычны зачыні (прыём таксама тыповы для Купалавага “стылю”) аб “шчаслівай”... паднявольнай Беларусі надае асаблівую сэнсавую завостранасць выяўленчую экспрэсіўнасць ствараемому малонку-вобразу: “Шчаслівы край — гэта наша Бацькаўшчына Беларусь! Які

час гістарычны ні возьмем, з якога боку цяпершчыны ні глянем, адусюль, як у Піліпаўку снег, сыпаліся і сыплюцца на яе апекуны... І кожны з гэтых няпрошаных апекуноў цягне душу беларускую на свой млын... Ідзе ганебны торг, паскудная камедыя над няшчасным, абязволеным беларусам”.

З усяго вышэйказанага напрошваецца агульная выснова. Сустрэча, ўзаемадзеянне, а больш дакладна, процідзеянне Усходу і Захаду на беларускіх землях абярнулася для іх трагікамічным, бязглуздым (“дурным”) сінтэзам: палітычнай смерцю, культурным заняпадам, дэфармацыяй нацыянальнае свядомасці беларуса. Мастацкі

вання ў краіне звязаны з распладненнем, засіпленнем у данацыяналізаваным беларускім грамадстве халопскай ідэалогіі і псіхалогіі, сервілістычнага рабства перад чужакімі прымацямі. Гэта ж акалічнасцю спароджаны, не менш распаўсюджаны, тып беларускага адшчапенца-перакіньчыка, таго самага нутранага халопа, у кім зацятая практыка асімілятарства ледзь не дашчэнту выпетрыпа і амарцівала нацыянальныя кліюты і імпульсы, учыніўшы з яго адданага “апагета і панегрыста” (М.Грушэўскі) свай парабачыцеля і, у хаўрусе з апошнімі, цынічнага глуміцеля беларусшчыны: “Свае тругуюць і чужыя табы, няшчасны беларусе!” (“Апеку-

ідэйна-бытавога хранатопу ў беларускім жыцці, канкрэтна — у разнавіднасці “знаслоўшчыны” — намі ўжо закралася. Хацелася б толькі аддзіць сімвалічны, інакш — шматзначны, невечэрны сэнс створанага Купалам трагіфарса і перадусім — праочна-засярожанае стаўленне драматурга да мімікрыйскіх здольнасцей нашага Зносака-Знаслоўца, — аднолькава гатовага, як памятаем, служыць ці прыслугоўваць і справе чарнасоценца Пурышкевіча, свайго ідэйнага бацькі, і, пры змене абставін, нават “беларускаму асэсарству”, наколькі, як цынічна заўважае, і пад беларускім сцягам “можна праводзіць у тутэйшую сермяжную шацю ісціныя прынцыпы аб ядывасці, непадзельнасці расейскай, между протчим, імперый”.

“Якімі б раскошамі матэрыяльнымі нас ні надзялялі, ніколі яшчэ не будзем шчаслівы, пакуль чужая воля будзе гаспадаром над нашай воляй. Каб гэтага не было, мы павінны растаптаць, зніштожыць даўгавечную ману, якая вучыць, што мы не ёсць мы, што мы нейкае нехта, якое або накарміў, або быдле, дык і сыта будзе”. А вось і моцнадейснае лжарства ад збыдлічэння: “Мы павінны душу нашу народную выявіць у сваім “я”, у сваёй самабытнасці і смеласці сцягнуць па сваё нездзімнае права самім распараджацца гэтым сваім “я”. Цытуем мы настаўнік Янка Здольнік, палкі прагатагар беларусшчыны, жывая, хоць пераважна дэкларатыўная антытэза Зносаку і знаслоўшчыне ў пэўнай ступені ўвасабляе, ці, прынамсі, намякае на другі, станоўчы варыянт палітычна-духоўнага сінтэзу на Беларусі, абумоўлены наперш уласнымі нацыянальнымі інтарэсамі і вартасцямі, памножанымі на разумнае карыстанне з замежнага досведу.

Сутнасць і пафас Купалавай думкі ў яе мастацка-вобразнай праяве зводзіцца, рэзюміруючы, да наступнага.

1. Успрыманне “Усходу” і “Захаду”, вузель — уседніх Расіі і Польшчы дэтэрмінавана характарам і наступствамі іх уздзеяння на жыццёвыя лёсы Беларусі і беларусшчыны, уздзеяння ў агульным гістарычным балансе адмоўнага, з неаблічальнымі стратамі для беларускага нацыянальнага будаўніцтва.

2. Выйсць — ва ўрухаменні ўласных дзейворчых рэсурсаў: беларускае палітыкі, культуры, нацыянальнае годнасці і самавага і ў першую чаргу — самастойнае, незалежнае Беларускае Дзяржава (палітычная публіцыстыка Купалы 1919—1920 гадоў вартая асобнага разгляду), — “калі не хочам згинуць, калі не хочам быць вечнымі рабамі” (арт. “Больш самачынасці”, 1919).

3. Дэфармацыя “заходняй” і “усходняй” культур на беларускім абсягу не засланіла ад Купалавых вачэй найлепшых гуманістычных традыцый Захаду і Усходу, іхняга духоўнага ўзаемапранікнення, адбытага не ў апошнюю чаргу за пасрэдніцтвам таксама Беларусі, старабеларускай культуры.

Справа ў тым, каб знешнія ўплывы не прыніжалі, не прышчамлялі, але стымулявалі развіццё, узабагачэнне культуры айчынай. Чаму яскравым доказам — асабсты творчы вопыт Янкі Купалы, які ўзорна спалучыў Беларускае Адраджэнчае Слова, беларускую самабытнасць з рускай рэалістычнай літаратурнай школай (Пушкін, Някрасаў), украінскай і польскай вызваленчай рамантыкай (Шаўчэнка, Міцкевіч), заходнеўрапейскім сімвалізмам (Пшыбішэўскі, Метэрлінк, Ібсен). Узабагаціўшы беларускую культурную традыцыю — ад Скарны, Гусоўскага пралегую — выйсця ў шырокі свет, застаючыся сабою.

Аляксей КАУКА.

ХРОНІКА БЕЛАРУСАЗНАЎЧАГА ЖЫЦЦЯ

ПОЛЬСКАЯ “БЕЛАРУТЭНІКА”

Пад рэдакцыяй прафесара Альберта Барташэвіча ў Варшаве ўбачыць свет навуковы зборнік “Беларутэніка” (“Беларусістыка”), куды увайшлі працы як польскія, так і беларускіх даследчыкаў. Асноўнае месца ў зборніку займае літаратуразнаўчыя

працы. Сярод іх — “Наша ніва” і польская літаратура” Уладзіміра Стохеля, “Гра адзін з польскіх перакладаў “А хто там ідзе?” Я. Купалы” Зофіі Скібінскай, “Мікалай Янчук як даследчык польска-ўсходнеславянскага пагранічча” Базыля Белаказовіча, Мар’ян Юркоўскі, Фларыян Няважыні і Вальдэмар Смашч прысвяцілі

свае даследаванні творчасці беларускіх паэтаў, што жывуць на Беластоцчыне і ўваходзяць у аб’яднанне “Белаежа”, Аляксандр Баршчэўскі, Францішак Сяліцкі і Марыя Чурак — беларускаму фальклору.

Некаторыя мовазнаўчыя працы (Анатоль Аксамітаў, Аркадзь Жураўскі, Надзея Панасюк, Мікалай Цімашук, Леў Ша-

кун) надрукаваны ў зборніку на беларускай мове. Вышэй ён у серыі “Даследаванні з расійскай і славянскай філалогіі”.

У НЯМЕЦКІМ ЧАСОПІСЕ

У апошнім, чацвёртым сшытку за мінулы год нямецкага часопіса “Штогоднікі па гісторыі ўсходняй Еўропы” пераважная большасць публікацый прысвечана Беларусі. Сярод іх вылучаюцца даследаванні “Нацыянальны рух беларусаў у XIX і ў пачатку XX стагоддзяў” Рудольфа

Марка, “Нацыянальнае адраджэнне”, беларусізацыя і савецызацыя” Бернгарда К’яры, “Спраба палітычнага канструавання беларускай ідэнтычнасці” Астрыд Сам. Міхаіл Кром разглядае становішча Беларускай шляхты ў Вялікім Княстве Літоўскім.

У сшытку змешчаны рэцэнзіі на кнігу “Старонкі ваеннай гісторыі Беларусі” і даследаванне Ю. Туронка “Беларусь пад нямецкай акупацыяй”.

Наталля ГОЛУБ.

— Ну дык пацярпі або напіся халоднай вады!
Фэля прыкмеціла, што мы так інтымна размаўляем паміж сабой. Некалькі разоў кінула ў наш бок позірк, а пасля перастала танцаваць і падыйшла да нас разам з партнёрам. Прывіталася са мной:

— Добры вечар, пан Уладак!
— Добры вечар!
— Пазнаёмся, панове! — рухам галавы яна паказала на Фабінскага.

Кароль падае мне такую ж дробную сьпешчаную, як у брата, далано і павольна кажэ:

— Фа-а-бінскі!
А я адказваю басам, з відавочным выклікам насыляючы яго інтанацыю:

— Ла-а-бровіч!
Бэлка рассьмяялася. Фэля здзіўлена зірнула на мяне. Кароль адступіўся.

— Пан вельмі няравны! — кідаю я Каралю ўслед.

— Нібы французская сабачка, — дадае Лорд і, зрабіўшы выгляд, што гэта не датычыла Караля, працягвае тлумачыць Андзі Салдатцы, якая яна міленькая і зграбненькая і пахлавівенькая...

Бэлка сьмяецца. Фэля ссоўвае бровы, пасля ідзе да грамафона і ставіць новую пласцінку. Кароль сядзе каля Зыгмунта, і яны, паціху размаўляючы, акідаюць усіх прысутных крытычнымі позіркамі. Пакрыўдзіліся.

Раптоўна з грамафонавай трубы вылятае ўзбуджаны візат нейкага тэра:

"Дзе ж, о ты, маё каханьне! Дзе жывеш, ангёле мой!"

— У ліхтарні, — паважна адказвае Лорд.

Дзяўчаты ў сьмех. Хлопцы таксама рагочуць. Фабінскія моршчацца.

Мне вельмі хочацца выпіць. Кажу пра гэта Лорду.

— Мудра! — адказвае сябра.

Падыходзіць да Фэлі. Са сьмехам нешта гаворыць ёй. Пасля разам выходзяць да суседняга пакоя. Гляджу ўслед: на яе смуглыя зграбныя ногі, лёгкія рухі бедраў пры хадзьбе і адчуваю, што ўсё больш прыцягвае мяне, а ў той жа час баюся яе і... ненавіджу... Д'яблы ведаюць, што гэта такое!

Праз некалькі хвілін Фэля вяртаецца адна і крочыць да мяне праз увесь пакой. Гляджу ёй у вочы. Дзяўчына зьлёгка, як мне здалося, зь іроніяй усміхнулася і прамовіла:

— Пан Баляслаў просіць пана на хвілінку.

Выходжу ў іншы пакой, дзе адбылася авантура зь Аліччэкам і пацінкаванымі калодамі. Зараз стаяць каля вадка, побач убачыў Лорда.

— Хадзі, браце! — паклікаў ён.

— Трэба трошкі кульчыць сабе!

На стале бачу вялікі графін гарэлка, закрашанай вішнёвым сокам. На талерках — хлеб, агуркі і ладныя кавалкі шынкі. Лорд робіць шырокі рух рукамі.

— Чым хата багатая!

Мы пачалі шклянкі піць гарэлку. Чарачкі стаялі побач і са смуткам узірліся на нашу бяседа.

— Фэля сказала мне, каб я цябе не напай! — з поўным ротам вымавіў Лорд.

— Так?

— Угм!.. Маеш попыт.. Вазьміся за яе... Кароль-баба! Альфрэд два гады лазіў... Дасі яму па носе!..

Хутка ядзім і п'ём. Гарэлка скончылася. Мне робіцца што-раз веселей. Лорд есьць, пазірае на мяне і кажэ:

— Карытайся аказіяй!.. Я ведаю Фэлю наскрозь. Для цябе арганізавала гэты вечар... Яна трымаецца зводдаль, каб мацней цягнула. Разумееш?.. Памятай адзінаццатае прыказаньне! З бабамі ўмець трэба!..

Павучальным тонам дасьведчанага чалавека пачынае выхоўваць мяне. Ад гэтага робіцца прыкра, аднак нічога не кажу, бо ведаю, што ўсё ідзе ад яго шырага сэрца.

Вяртаецца ў залу. Грамафон рэзка палець. Фэля танцуе з Зыгмунтам Фабінскім. Яна часта пазірае на мяне. Дзіўная жанчына: яе цела ўсыцьж пры-

вабляе, вочы — адліваюць. Хлопцы ад яе шалеюць, яна ж зь усіх сьмяецца.

Гарэлка ўздымае мой вясе́лы настрой. Жвава размаўляю з Бэлкай і ўсьміхаюся Фэлі. Заўважаю на яе твары адбітак непакою: думае, ці не занадта я выпіў!

Праз нейкі час яна скончыла танцаваць і садзіцца ля Лорда. Размаўляе са штучнай усмешкай на вуснах. Пазіраю ёй у вочы і раптоўна адчуваю, што хо-

ўвесь час спыняецца. Адчуваецца агульная напружанасьць. Кісьля твары братау Фабінскіх і іх скептычныя позіркы даастатку псуюць агульны настрой. Фэля падыходзіць да грамафона і ставіць новую пласцінку. Па пакоі паляцела гучная, вясе́лая мелодыя "Полькі ў лесе".

Я танцаваў з Бэлкай, Зосяй і Люткай.

Танцуючы з Бэлкай, запытаўся:

— Цябе можна правесці да-

фунтаў, аднак яны былі невялікія і добра ўпакаваныя.

У дарогу падаліся адразу пасля зьмярканьня. Круціла невялікая завая. Гэта спрыяла нам. Але хутка, пасля пераходу другой лініі, ушхалілася завіруха. Штораз мацнеючы, яна нечаканна зрабілася магутнай стыхіяй, якая ператварыла прастору ў адно вялікае мора сьнегу.

У нейкім месцы група затрымалася. Хлопцы зьбіліся ў кучу.

Молім. Не дае сябе ўспраць... Мала аднаго абвалу, азьярзуша, злосная, п'яная, зьбірае ўвесь сьнег на полі з кіламетровай адлегласьці і кідае гэты патап нам на галовы. Тры раз ужо ня чуюм, як віхура трыумфуе, як шалее, як рыкае... Мы аглушаныя і асьлепленыя. Захлынаемся дробным, зімным, асьцокаватым лухам...

Выграбаемся на паверхню. Навобмац адшукаем адзін другога і, правальваючыся па грудзі ў сьнезе, сыходзім зь вялізнага пагорка, які марудна паўзе наперад.

Віхура маўчыць, і гэта цішыня страшная: рыхтуецца нешта неспадзяванае!.. І я не памыліўся. Немаведама адкуль спадае ўдар: некалькі сотняў тон сьнегу з усяе моцы абрынулася нам на галовы. Нестасе часу, каб легчы, бо адразу налятае страшны подых ветру. "Ён хоча нас убачыць!" Другі ўдар. Зноў горы сьнегу абвальваюцца на нас. І зноў паўтараецца магутны подых ветру і зноў удар!.. І так раз за разам, удар за ўдарам.

Чалавек мог бы таксама гэтак забяўляцца. Укінуў бы ў вялікую мядніцу дзевяць майскіх хрушчоў, а пасля біў бы ў іх жменькі мукі і раздуваў яе. Гэта была б вар'яцкая забава. Дурная і нікчэмная. І наш праціўнік ня меў літасьці. Больш дзевяці разоў ён зьмяняў тактыку барацьбы, хоць мы нават не маглі бараніцца. Надакваў засады. Хаваўся. Уздымаў на нашым шляху горы сьнегу. Спрабаваў нас асьпяціць, паваліць, знішчыць, раскрышыць... Ён шалеў. Кідаўся. Толькі грывеў сатаніскім рогатам, то енчыў, то галасіў.

Я крочыў з прыплюшчанымі вачыма. Шапку нацягнуў на вочы, а галаву пахіліў наперад. Хістаўся, валуўся, засядаў у насьпах, але ўпарта прадыраўся наперад, адшукаў любую магчымасьць, каб зрабіць хоць некалькі крокаў. Мы спыніліся, каб паглядзець, ці хто-небудзь не адстаў.

Абміналі палі і трымаўся лесе. Там захіналі нас дрэвы, разьбіваючы зацяттыя атакі віхуры. Там лягчы было прасоўвацца наперад. Але лес скончыўся, і зноў трэба было выходзіць на поле і зноў змагацца, упарта заціскаючы зубы і кулак.

Крочылі, не захоўваючы ніякіх сродкаў бяспекі. Хто мог за намі пагнацца? Хто выйшаў бы ў такую ноч з хаты? Мы былі адзінымі жывымі істотамі на вялізнай, залітай сьнегамым патапам раўніне.

Некалькі разоў у дарозе спыніліся і пілі сырыпус. Гэта давала нам моцы, улівачы ў цела польмя, падбурвала да новай барацьбы зь сьнежнай наваляй. Мне было душна і горача. Па твары сьцякаў пот. Сьлёзы піліся са збалель вачэй. Я не ішоў, а пнуўся наперад. Вечер жа навокал гучаў, галасіў, віву, сьпяваў, галеклаў. Дзеў на нас апратку. Іраў з плячэй ношкі. Матляў перад намі прасторай, нібы белай хусткай. Шумеў, як мора. Гучаў, бы пярэн, і рагатаў, рагатаў, рагатаў...

Здавалася, што ня выберамся адсюль, што назаўжды застанемся ў гэтым жахлівым белым пекле... І дзіўная рэч: калі часам, асьлепленыя, прыкрываў вочы, я бачыў блакіт неба, сонечныя зайчыкі, фарбы квартак... Бачыў прыгожы твар Фэлі. Бачыў усмешку Бэлкі. Чуў іграньне на гармоніку Антося, сьпеў Салаўя. А найбольш перад вачыма стаяла Лёня. Бачыў яе выразна; чуў яе голас, сьмех... Найбольш думаю пра яе. Магчыма, таму, што зь ёй заўсёды было найлепей, найцяплей, найспакайней.

"Магчыма, праз гадзіну, праз дзве прыйду да яе!.. А можа, і ніколі!"

Толькі пад раціну, зусім выбыты з сіл, мы дабраліся да хутара Бамбіны. У дарозе знаходзіліся 14 гадзін.

Хлопцы паселі на сьнезе, і было падобна, што ўжо не краўца далей. Выглядалі страшэнна.

Лорд зьвярнуўся да мяне: — Пойдзеш на хутар? — вымавіў сипатым голасам.

Сяргей ПЯСЕЦКІ
"КАХАНАК
ВЯЛКАЙ
МЯДЗВЕДЗІЦЫ"

ча, каб запрасіў яе патанцаваць... Па хаце круціцца пары: Зося з Юлікам, Лютка Зубік — мажняя, моцная — танцуе з Алігантам, сьмешна падрыгваючы тоўстымі лыткамі, і выклікае ўсьмешкі на тварах прысутных, ён жа "элегантна", нахіліўшы набок галаву, на вялікай дыстанцыі ад сябе, вядзе даму ў танцы. Фэля без перапынку глядзіць на мяне. Адчуваю яе просьбу, ці... загад і падыходжу:

— Панну Фэлю запрашаю на скокі!

Хвіліну глядзіць мне ў твар. У яе вачах мяняецца выраз. Неспадзявана амаль са зьдзекам кажэ:

— Вельмі ўдзячна пану!.. Хачу адпачыць!..

Адчуваю сябе ніякавата. Амаль засаромлены вяртаюся да Бэлкі. Лаўлю яе лёгкую усмешку.

— Панна Бэлца! Пані дазволіць?..

Дзяўчына падймаецца зь месца. Пачынаем круціцца па зале. Стараюся ня думаць пра Фэлю, засяроджваю ўвагу на Бэлцы.

"У яе такі сымпатычны тварык, прыгожыя вочы, і выдатна збудавана!.. Хлопцы ад яе ў захапленні. Іх вабяць яе высокія грудзі... Магчыма, будзе лепшай, чым Лёня!" Не зьвяртаючы ні на што ўвагі, усё мацней прыціскаю яе да сябе. Бэлка паціху кажэ:

— Вар'ят!.. Перастань, ну, бо кіну!.. Людзі глядзяць..."

Заўважаю, што мы танцуем адны. Усе цікуюць за намі. Прыкмеціў усмешкі на тварах хлопцаў і дзяўчат. Кароль і Зыгмунт пагардліва надзьмулі вусны.

Ціха кажэ дзяўчыне:

— Пльонь ты на іх, каханая! Хай паўзіраюцца!

— Табе гэта добра казаць, а мяне на языках пачнуць мяньціць!

Перапыняем танец і садзімся ля вадка. Раблю выгляд, што цалкам заняты дзяўчынай. Фэля і Зося выходзяць з пакоя. Пачынаюць гатаваць гарбаты. Браты Фабінскія трымаюцца асобна ад рэшт людзей. Лорд разваліўся на крэсле паміж Андзі Салдаткай і Маняй Дзюньдзі. Нешта ім расказвае. Паненкі сьмяюцца.

Фэля з Зосяй вяртаюцца. Пры нашай дапамозе ставяць пасярод хаты вялікі стол. Падрыхтоўваюцца да гарбаты. Есьць варэньне, печыва, бутэрброды, цукеркі, арэхі.

Фэля запрашае нас да стала. Пачынаем піць гарбату. Усе, за выключэньнем мяне і Лорда, захоўваюць вельмі паважны выгляд. Кароль і Зыгмунт трымаюць шклянкі, адстаючыя да лёка ўбок малыя пальцы, дзяўчаты стараюцца піць так, каб не сэрбаць: марудна, нібы без жаданьня, адкусваюць бутэрброды і печыва. Размова

хаты?

Яна ўсьміхнулася.

— Ведаю, пра што ты думаеш! — А што тут дрэннага?.. Ты мне вельмі падабаешся.

— А язык за зубамі трымаць умееш!

— Даю табе слова! Ані пікну! Хай мяне на граніцы першая куля напаткае.

— Ну, ну!.. не заракайся!.. Веру табе!.. Зараз я разьвітаюся з усімі, а ты пачакай хвілін зь дзясцямі, патанцуй зь Люткай, потым ідзі дахаты. Буду чакаць цябе ў першым завулку налева. Там нікога няма!..

Скончылі танцаваць. Я далучыўся да гуртка, у якім сядзеў Лорд і перамытніцы. Фэля размаўляла з Зосяй і братамі Фабінскімі. Я пачаў заляццца да Дзюньдзі. Неўзабаве Бэлка, разьвітаўшыся з усімі, выйшла з памяшканьня. Сказала, што ў яе баліць галава.

Пачалі зноў танцаваць. Заўважыў, што Алігант таксама зьбіраецца адыходзіць. Тады разам, разьвітаўшыся зь сябрамі, мы выйшлі з хаты. На вуліцы сказаў Аліганту:

— Забыў нешта сказаць Лорду!.. Ты ідзі, праз пару хвілін даганю цябе.

Я ўвайшоў на падворак і, схваўшыся за брамак, пачакаў, пакуль Алігант адышоўся, тады хутка накіраваўся да завулка. Не спадзяваўся там засьпець дзяўчыну, бо стаяў моцны мороз.

Крочу хутка па завулку і ня бачу нікога. Раптам чую ціхі сьвіст і заўважаю Бэлку, якая выходзіць з сутоньня, схваўшыся паміж сьцяной нейкай хацінкі і плотам.

— Зьмерзла? — запытаўся я.

— Эт... Я гарачая. Мне мороз рады ня дасць!

Прыціскаю да сябе дзяўчыну і цалую яе халодныя, пругкія рукі, гладкія, нібы костка, вусны. Пасля бяру пад руку, і мы хутка праствуем завулкамі, абмінаючы вялікія вуліцы.

Сьнег рыпіць пад нагамі. Мороз кусае за шчокі. На небе сьвечыцца зоркі: хітравата міргаюць нам. Цудоўна зіхаціць Вялікая Мядзведзіца. Гляджу на яе і думаю: "Шкада, што не назваў адну з зорак Бэлкай!"

У сярэдзіне лютага першы раз за гэты месяц выбраўся ў дарогу і нават не меркаваў, што яна закончыцца так трагічна: што на доўгі час апынуся за кратамі.

Пайшоў, як звычайна, з групай Лорда. Нас было дзевяць: я, Лорд, Лёва, Шчур, Болек Камета, Ванька Бальшавік, Мамант, Фэлік Маруда і Алігант. Рэшта хлопцаў па розных прычынах засталася ў Ракаве. Тавар несьлі дарагі: шаўро, лакеркі, хром. Усё самага лепшага гатунку. Ношкі былі цяжкія, па 40

ПІСЬМЕННІКІ Ў АВАРОНУ ДЭМАКРАТЫІ І КУЛЬТУРЫ

ГАРАНТЫ СВАБОДНАГА РАЗВІЦЦА

Ён адбыўся 31 жніўня — 3 верасня 1995 года — Другі міжнародны кангрэс Беларускага ПЭН-цэнтра ў абарону дэмакратыі і культуры на тэму: “Незалежная прэса: свабода і адказнасць”. Нагадаю, што Першы кангрэс, тэма якога была азначана як “Посттэлітарнае грамадства: асоба і нацыя”, прайшоў у мінулым, 1994-м годзе, 18—20 траўня.

І тым, і другім разам кангрэсы адбыліся непадалёк ад Мінска, у ДOME творчасці пісьменнікаў “Іслач”. І тым, і другім разам тут бралі ўдзел людзі вядомыя: вядомыя сваім талентам, сваімі працамі, сваёй дзейнасцю. Зноў сабраліся тыя, каго непакоіць лёс дэмакратыі і культуры, лёс нацыі, лёс мовы, лёс асобы.

Як і мінулым годам, задаў тон Васіль Быкаў. Ён гаварыў пра культуру ў посттэлітарнае грамадстве, якое, паводле слоў Быкава, “робіць даволі арыгінальную ў гісторыі спробу — аб’екціва зусім без культуры”, разважаў пра “парадаксальную схільнасць сучаснай культуры да самаразбурэння”, пра тое, як “прадукты распаду” сучаснай культуры “атручваюць свядомасць масавага грамадства”, “на генетычным узроўні развіваюць далёка не лепшыя інстынкты, закладзеныя ў чалавека дзікай прыродай”. Веў размову Васіль Быкаў і пра суддзінны мастака і ўлады, пра заўсёднае імкненне ўлады прычыць і купіць творцу. Адчыняючы кангрэс, прэзідэнт ПЭН-цэнтра адзначыў, што не мае вялікіх ілюзій адносна ўплыву гэтага форуму на падзеі ў грамадстве, у Беларусі ў прыватнасці, аднак, “валодаючы пазным вопытам непадлегласці злу”, нельга не мець “клопату пра будучыню чалавецтва, лёс нацыі”. “Фундаментальныя каштоўнасці хрысціянскай цывілізацыі абавязваюць нас сказаць свае слова, якое, можа быць, будзе пачута не толькі ў гэтай залі”, — так скончыў сваё выступленне на кангрэсе Васіль Быкаў.

І хаця не ўсе падзялілі гэтую надзею — Віктар Казыко, напрыклад, увогуле выказаў сумніў: ці варта было збірацца, дзеля чаго? — аднак гучалі прамовы, што сведчылі і пра імклівае жыццё думкі, і пра высокі ўзровень мыслення, і пра веру ў будучыню беларускай нацыі, і пра надзею абароны дэмакратыі.

Веў размову-прытчу з глыбокім падтэкстам Ян Бохенскі: ён не мае думкі на гістарычны прэзідэнт адмаўлення Беларусі ад свабоды. Як і мінулым годам, спалучыў грамадзянскую і філасофскую насычанасць думкі з яркай вобразнасцю Эўген Святасцюк. Яркая метафарычна гаварыў пра лёс Бацькаўшчыны Рыгор Бардулін. Звярнуўся да наймудрай кнігі Васіля Сёмчука, спрацаваўшы на сённяшні гістарычны сюжэт Беларусі вельмі часта згадваемы зараз узор лёсу народа Майсеевага. Значныя тэарэтычныя вышыню ў сваіх выступленнях Алесь Рызанаў — аб разуменні паняцця свабоды ў шырокім сэнсе, Міхась Тымчына, што гаварыў пра феномен масавай свядомасці і свабоду творчасці. Зрабілі абгрунтаваны гістарычны экскурсы Уладзімір Арлоў, Анатоль і Валянцін Грыцкевічы.

Масквіч Аляксей Сіманаў нават абурана абвінаваціў прамойцаў у залішняй адстараненасці і “высокалобості”, на што яму слушна запярэ-

чылі, што, на жаль, у нас, беларусаў, усё ўзаемазалежна і нам кожны раз наноў трэба даказваць і адрабываць тое, што для рускіх, напрыклад, ніколі не было праблемай: што мы нацыя, што ў нас свая мова, што мы маем сваю гісторыю. І што для нас свабода слова неад’емная ад гэтых доказаў. Канкрэтна ж менавіта пра сённяшні стан свабоды слова вялі размову і запытаньня правахоўнікі і практыкі друку: Валянцін Аскоўкі, Барыс Пустынцаў, брытанскія і нямецкія калегі, беларускія ўдзельнікі форуму: Анатоль Казловіч, Сяргей Законнікаў, Валянцін Тарас, Геннадзь Бураўкін, Адам Мальдзіс, Лявон Баршчэўскі, Алесь Мікалаічанка і інш.

Занепакоенасць сённяшнім узроўнем грамадскай свядомасці і магчымасцямі для існавання свабоднага друку выказвалі ўсе, але, магчыма, найбольшая трывога прагучала ў выступленнях Сакрата Яновіча і Вітаўта Кіпеля. Менавіта ім, прадстаўнікам беларускай дыяспары, сёння найбольш цяжка абараняць і захоўваць беларускае слова за мяжой — пасля ўсім вядомых вынікаў рэфэрэндуму.

Пасля трохдзённай размовы былі прынятыя Дэкларацыя кангрэса і рэзалюцыя, у якой, у прыватнасці, гаварылася: “Удзельнікі Другога кангрэса выказваюць свой рашучы пратэст супраць грубага парушэння існуючай раўнавагі паміж свабодой і адказнасцю, якое дапускаецца па ініцыятыве ўладных структур і прапагандуецца на старонках газет і часопісаў, сродкаў масавай інфармацыі, што фінансуюцца і падтрымліваюцца гэтымі структурамі, зноў і зноў нагадваюць, што Беларусь як суверэннае ўтварэнне павінна быць гарантам свабоднага развіцця культуры беларускага народа, павінна аказваць дзяржаўную, фінансавую і маральную падтрымку карэннаму насельніцтву ў яго духоўныя памкненнях, у яго жаданні абалірацца ў сваім руху наперад на нацыянальныя традыцыі свайго народа, карыстацца беларускай мовай як крыніцай яго ведаў аб свеце і вырашэння яго настрояў, надзей”.

Апошнім днём адбылося ўрачыстае ганаванне літаратурнымі прэміямі Алеся Адамовіча. Іх атрымалі журналіст Анатоль Казловіч, Павел Шарапет, Валянцін Жданко, Віталій Цыганкоў і кінадакументалісты Анатоль Алай і Самсон Палякоў. А пасля ўручэння прэмій адбыўся сольны канцэрт Віктара Скорбага тава з яго унікальным рэпертуарам. Талент гэтага спевака — тэма асобнай гаворкі, адно можна зазначыць, што слухачы ў яго былі ўдзячныя. А творчы вечар Міхася Заборова, на жаль, не адбыўся: гошч захварэў.

4-га верасня ўдзельнікі кангрэса ад’ехалі ў Глушу на адкрыццё помніка Алесю Адамовічу. І не грэх было б некаторым прыткім абаронцам гонару чалавека, які ніколі не падаў бы ім рукі, ведаць, што і мінулым годам, і гэтым кангрэс прайшоў пад знакам памяці гэтага таленавітага пісьменніка, смеяга чалавека, мужа нага абаронцы правоў асобы.

Лядысь СТАХ.

НА ЗДЫМКУ: удзельнікі кангрэса ў ДOME творчасці “Іслач”.

КУДЫ ІДЗЕМ?

Апошнім часам журналісты з суседняй краіны любілі падкрэсліваць, што сакральныя пытанні “Што рабіць?” і “Хто вінаваты?” застаюцца асноўнымі ў адкрытай верагоднасці жыцця. Але, мабыць, для нас, беларусаў, ды і для іх, расіянаў, для сусветнай супольнасці галоўнае пытанне ў Аппо Доміні 1995: “Quo vadis?” — “Куды ідзеш?”

Куды ідзем? З кім? Дзеля чаго? Мы, сучаснікі, сведкі, удзельнікі быцця павароту. Калі адбываюцца не толькі вырасьці для лёсу народаў падзеі, але пагроза каталізмаў выдавочна навісла над планетай Зямля, а цывілізацыя ўсё больш аказвае свае ценявыя бакі, і мысленне Новага часу змяняецца кардынальна ў сферы фундаментальных чалавечых рашэнняў, зыходных, стрыжнявых катэгорый існавання.

Як кожная эпоха, так і наша вызнае свае дзействы: свае баталіі, свае святыні, свой тэатр, свае балаганы... Наладжвае свае гульні... На фоне якіх, ці хутчэй — побач, залежна і незалежна, — маюць быць сапраўдныя вымярэнні чалавечага быцця: слова (логас), любоў, сэнс. Адбываецца творчасць жыцця. Індывідуумаў, соцыумаў, нацыі, народаў, супольнасцяў.

Тых асоб, што набываюць свой чалавечы статус у рэчаіснасці як стваральнікі каштоўнасцяў, якія стрыжнем сваім маюць духоўны сэнс. У нечым выяўлены знакі — нотамі, словам, выявай карціны, а ў нечым залежны толькі ад духоўнай субстанцыі творцы і ўспрымальнікі і інтэрпрэтатары: музыкі, слухача, чытача, наведвальніка вернісажа. І ў саміх творах будзе пазначаны ўнутраны свет творцаў, залежны ад таго, што завецца знешнім атачэннем, і — незалежны ад яго. Герменэўтыка, праўда, лічыць біяграфію вышэйшай і найбольш павучальнай формай гуманітарнага даследавання і — адпаведна — надае ролю галоўную ў самавыяўленні асобы. Але, як мы ведаем, самарэалізацыя ў фактах, падзеях жыцця не заўсёды супадае з самавызначэннем, самадастатковасцю асобы. Сацыялогія жыццёвага шляху і псіхалогія развіцця — яны не заўсёды адэкватны псіхалогічнай індывідуальнасці. Свядомасць і самасвядомасць суб’екта залежаць і ад сацыягенетычнай арыентацыі, і ад біягенетычнай, і ад персаналагічнай.

Апошняя дзесяцігоддзе дало нібыта незвычайныя магчымасці для выяўлення творчага патэнцыялу — і сацыягенетычнай арыентацыі, і персаналагічнай. Яе выпадкова ўжыла гэтае слова — нібыта. Разбурэнне палітычных, эканамічных, сацыяльных, свядомасных, шмат у чым этычных і эстэтычных стэрэатыпаў, свабода самавыяўлення далі магчымасць спраўдзіць сваё “я” многім. Шмат каму — стварыць ілюзію існавання свайго “я”.

У нас на Беларусі апошняе дзесяцігоддзе прайшло пад знакам Адраджэння. І займела пад гэтым знакам немалявае набыткі: вяртанне гістарычнай і забароненай культурывай спадчыны — ажыўленне, нават віраванне грамадскай, палітычнай, мастацкай думкі; з’яўленне новых кніг, друкаваных выданняў. З’яўленне новых — асоб. Новых — імёнаў.

Набыткі мелі ў асноўным гуманітарны характар. Пра гэта досыць гаварылі і пісалі. Набыткі спраўджваліся інтэлектуальнай элітай і былі адрававанымі — найбольш — ёй. Гэта мела і свае станоўчыя вынікі. І адмоўныя. Станоўчыя — культуры імідж беларусаў выдавочна выдаваў на тое, што мы маем магчымасць заняць “свой пачэсны пасады між народамі”, маем шанц не згубіцца ў сусветнай супольнасці. Адмоўныя — былі і ёсць: асобы, лідары, якія творчы адзіны. Не было асветнікаў. Не было ці, больш справядліва, амаль што не было людзей, што згодныя рабіць непрыкметную, чорную працу. І, на жаль, — як кожны вызначальны гістарычны момант — дзесяцігоддзе ўзяло на сваёй высокай хвалі і процімоў людзей непамыснага эгаізму і асабістай карысці, чыё “я” ніколі не было роўнае ролі, на якую яны падбіліся. Не схільная падзяляць думку тых, што лічыць, нібыта незалежнасць звалілася на беларусаў як прэзент гісторыі. Гэты шчаслівы выпадак рыхтавалі і паўстанне Касцюшкі, і барацьба інсургентаў Каліноўскага, і літаратурныя вымогі Баршчэўскага і Дуніна-Марцінкевіча, і высокая трагедыя жыцця і творчасці Багдановіча, і геніяльнае месіянерства Купалы, і герайчны скачок у безвыходнасці і з безвыходнасці сплукіх паўстанцаў...

Не, выпадак не было. Аднак эйфарыя — была. І ад гэтага нікуды не падзенешся. Замест таго каб мацаваць дэсяцігоддзе — гублялі. На палітычным, эканамічным, культурным узроўнях. Згубілі тое, што не толькі гістарычна-экзістэнцыяльна было важна для нацыі. Настрой прымаў за светапогляд, учыні і ментальны кірунак купкі людзей — за волевыяўленне мас. Не кідаю некаму папрок. Кажу пра гэта як пра агульную памылку. Але — памылку эпохі Беларускага Адраджэння. Эпахальную памылку. Згубілі гістарычны шанц. Не ўлічылі, што электрат быў выхаваны на вызначэнні: кожная кухарка можа кіраваць дзяржавай. І важны не ўзрост выбаршчыкаў, а зусім іншыя прычыны. Дарэчы, каб на выбарчы ўчасткі прыйшлі толькі маладыя... Не ведаю... Згадаю толькі пра сумныя вынікі апытання для перадачы Познера (на ГРТ) напярэдні юбілею Перамогі: усе спрэс маладзёны лічылі: калі б чырвоны штандар не ўзялі

над рэйхстагам, сёння ўнукі тых ваяроў сядзелі б ва ўтульных кавярнях і смакталі б піва...

Урэшце — рэфэрэндум не быў ні для кога нечаканасцю, ці больш дакладна — яго вынікі. Здзяйсненне падзеі і нарматыўныя сацыяльныя чаканні супалі. А ўсё вырашылася за год да тых падзей.

Між іншым, і сёння досыць эйфарыі. Мільён — але ж! Дык і абітурыенты, і студэнты абралі на экзаменах беларускую мову і літаратуру, хаця была свабода выбару. Гэта я чула з вуснаў рэктаркі Беларускай акадэміі культуры. (У нас сёння спрэс акадэміі, а ў Мінску ажно тры БАМы). Дык вось шануюную рэктарку я вымушана была б расчараваць. Здавалі — таму што рыхтаваліся не да альтэрнатывы. Таму што, прабачце, шпаргалкі рыхтавалі па беларускай мове і літаратуры. Між іншым, выпадкова давалася дапамогаць абітурыентам зняць з дыскеты тэкст пытанняў-адказаў: зроблена ўсё, каб адбыць цікавасць да літаратуры ўвогуле на ўсё астатняе жыццё. Вось тое самае — ёсць лідары, няма асветнікаў. І згадаецца хрэстаматыяна вядомае: бойкі выйграюць напачатку не маршалы, а настаўнікі. Асветнікі.

На сённяшні момант Беларускае Адраджэнне праіграла. І гэта нельга аспрэчыць. Не ведаю, з якім момантам гісторыі можна параўнаць сённяшнюю сітуацыю. Таму што нават у 1863-м і ў 1937-м былі “тыпы”. Ахоўнікам мовы і менталітэту нацыі — ўсё ж! — было сялянства. Не было факта адмаўлення нацыі ад сваіх карэнных вызначэнняў.

Праўда, дзесяць год — не так мала, з’явілася новае пакаленне, ва ўзрост свядомы ўвайшлі нават пакаленні... Аднак... — існуюць эгаістычныя механізмы, ёсць псіхалогія і сацыяльная дэтэрмінацыя. І маладая асоба будзе шукаць найбольш спрыяльныя заняткі, тыя, што будуць найбольш падахвочваць упада і ўладныя структуры. Як мы сябе ні суцяшалі б, прыгнэту самавызначэння нацыя пакуль што не вытрымала.

Аднак, мабыць, тым большую адказнасць, тым больш вырашальнае значэнне набывае творчасць. Разумею тут творчасць у шырокім сэнсе — як творчасць жыцця. І як уласна творчасць. Для каго? Мне здаецца, больш — дзеля чаго. Дзеля захавання нацыі. Яе набыткаў. Яе спадчыны. Каб не засталіся мы фрагментам гісторыі...

Жыццё твораць людзі веры, людзі ідэі. А не людзі факты. Нават калі гэта безліч паўтораны гістарычны факт. І толькі тыя, хто спрабуе спасцігнуць адвечную глыбіню жыцця, ствараюць сапраўдныя каштоўнасці.

...І гаворачы пра незалежную прэсу, тут, безумоўна, ад яе залежыць многае. Апошнім часам мы маглі ўпэўніцца, што свабода слова абумоўлена эканамічным падмуркам. Хаця — калі падзеі апошняга часу будуць набываць моц — мы можам згубіць і гэту свабоду. Але ёсць, так бы мовіць, і ўнутраны непаразуменні. Выхад кніг, ад аўтараў якіх кнігагандаль адмаўваў ужо дзесяць—пятнаццаць год назад. Састарэлыя метады выпворчасці, тэрміны працы, калі кнігі выходзяць праз гады, а часопісы — праз месяцы...

Дарэчы, мы вельмі любім згадаць пра нашу еўрапейскасць, ажно часта аказваецца, што гэта пухавіцкі ўзровень Еўропы... А нам ніяк не выпадае правільнага арыентацыі. Нам трэба — зноў і зноў — даказаць, што мы нацыя, з усімі неабходнымі аtryбутамі. Даказаць — творами, што былі б не марнымі вышукамі, не гульнімі ідалаў, а мелі б на мэце вызначнае ісціны, праз самастойнае значэнне Красы, Добра, Добрачыннасці. Уласобных, спазнаных у канкрэтных выяўленнях, спрычненых да сусветных ідэалаў, але з адзнакай Беларускага. Бо калі я чытаю прамову Габла Неруды з выпадку ўручэння яму Нобелеўскай прэміі, мне робіцца някавата ад прыгожых, урачыстых, высокіх слоў: Мова... Мы праігралі... Мы займелі выйгрыш... Яны забралі ў нас золата і пакінулі золата... Яны забралі ў нас усё і пакінулі нам усё... Яны пакінулі нам словы... І мае на ўвазе канквістадору і іспанскую мову. Мабыць, ёсць у словах Неруды свая праўда. І свой сэнс. Аднак ёсць запаветная думка, каб мой народ (“не адзін мільён”) захаваў сваё золата, ад якога ён самахоць адмаўляецца. І хай будзе сваё слова. Сваё думка. Што ў глыбіні свядомасці. Свядомасці, пазначанай сваім, нацыянальным “вобразам свету”. Свядомасці — пазначанай агульнымі набыткамі і стратамі з сусветнай супольнасцю, яе жыццёадчуваннем. З якою мы разам ставім тое, сакральнае пытанне: “Куды ідзем?” З якою мы разам маем трагічнае светаадчуванне — ад упартай канкрэтнасці бягучай гісторыі, ад страты сэнсу падзей, ад вызначэння духоўнага надвор’я, ад зачараванасці цяжкай вольгата апошняга стагоддзя. Ад неадступнага адчування беззваротнай зношанасці чалавецтва. Якое — ці зможа ўзяць камень чалавечага лёсу, той самы, Сізіфавы! І паверыць у будучыню свету, а не толькі ва ўласную будучыню. Нягледзячы на злыбяды і гульні эпохі.

І ў наш сённяшні скрушны час згадаем: “Ісціна ўзнікне з зямлі, і праўда прыхіліцца з неба”. І да народа нашага. Ці не так?

Аля СЯМЕНАВА.

ДОБРЫ ТЭАТР — ЖЫЦЦЁ ЧАЛАВЕЧАГА ДУХУ

ІНТЭРВ'Ю З ГАЛОЎНЫМ РЭЖЫСЭРАМ МАЛАДЗЕЖНАГА ТЭАТРА
Віталем КАТАВІЦКІМ

— Я ЗАЎСЁДЫ дума-ла: а навошта ўвогуле патрэбен тэатр! Некалькі чалавек на сцэне паказваюць несапраўднае, кімсьці прыдумане жыццё, а людзі ў зале робяць выгляд, што вераць таму, што адбываецца на сцэне. Дык ка-му ж, нарэшце, патрэбен гэты падман, за які яшчэ і грошы бяруць!

— Я лічу, што добры тэатр — гэта не падман, а жыццё ча-лавечага духу. Я думаю, што ў канчатковым выніку людзям хвалюе не так многа праблем. Кожны з нас хоча жыць лепш, кожны марыць аб шчасці. Сю-жэт “Трох сясцёр” не такі ўжо і новы, але павінен быў з’явіцца Чэхаў, каб напісаць п’есу, якая робіць чысцейшымі і прыгажэй-шымі многія і многія пакаленні людзей.

— Даводзілася чуць мерка-ванне: калі нават у зале будзе ўсяго тры чалавекі, для іх таксама мае сэнс іграць. Вы, Віталь, згодны з такой дум-кай!

— Вядома ж, гэта вельмі не-прыемна, і ў душы застаецца цяжар, калі такое здарыцца, але раз людзі да цябе прыйшлі, яны маюць права на тваю ўвагу. Сёння тэатрам цяжка гаварыць аб поўнай зале, асабліва до-брым тэатрам, і ўсё ж я не лічыў гэта крытэрыем якасці спектакля. Ёсць такія вельмі цікавыя рэжысёры Эжы Гратоўскі, які ўвогуле лічыць, што на спек-таклі павінна прысутнічаць роўна трыццаць шэсць чалавек

і не больш, таму што гэта — ма-жа энергетычных магчымасцей актёра. Ён увогуле лічыць, што тэатр — гэта самаспасціжэнне актёра як чалавека, маючага Божы пачатак.

— Тады тэатр увогуле павінен існаваць толькі для актёра. А куды дзецц гледача!

— Я не гавару, што такая фор-ма тэатра дасканалая. Але такі тэатр — толькі адзін, а ўсе астатнія, якія працуюць на гледа-ча, чэрпаюць з такога тэатра яго волю і дасягненні. Сёння на сцэну можа выйсці чалавек, з якім я не стаў бы размаўляць на вуліцы. А між тым, Меер-хольд гаварыў, што актёр павінен быць схімнакам — сядзіць у келлі, працуе, потым аддае людзям тое, што ён там спазнаў і зразумеў, і — зноў у кел-лю. Ёсць дзве суперэлітарныя прафесіі — актёр і духоўнік, і той і другі працуюць з чалаве-чымі душама.

— Што было зыходным пунк-там стварэння вамі спектак-ля пра Сальвадора Далі!

— Мая асабістая думка пра час і пра мастацтва. Мне здаец-ца, што гэта не столькі мас-тацкі, колькі інфармацыйны спектакль. На жаль, нам вельмі не хапае інфармацыі, асабліва пра дасягненні XX стагоддзя, у якім, між іншым, нарадзіліся два напрамкі, што ўзбагацілі мастацтва, надалі яму новыя формы, якія дазволілі зазірнуць на ўзровень падсвядомасці — сюррэалізм і экзістэнцыялізм. Мне вельмі хацелася, каб нехта пра гэта ўспомніў, нехта проста даведаўся пра асобы, шырэй-шыя за нашы ўяўленні аб жыцці і аб свеце. А другой прычынай было тое, што Сальвадор Далі заўсёды паўставаў перад намі як нейкая эпатуючая фігура, заўсёды ў дастатку, з му-раўдэм на павадку... У той жа час, калі чытаеш яго дзённікі і кнігі, разумеш, што ён прак-тычна заўсёды, за выключэн-нем бурна і хутка прайшоўшага юнацтва, быў вельмі адзінокім. Гэта трагедыя многіх людзей, аб якіх думаюць, што яны

шчаслівыя і ўдачлівыя, ім многія зайздросцяць і марыць трапіць на іх месца, а між тым, яны страшна адзінокія і няшчасныя.

— Некалі Міхаіл Ром сказаў, што рэжысёрам можа стаць кожны, хто не даказаў адва-ротнага. Ці згодні вы з ім!

— Кожны можа быць, кожны. І кожны паставіць спектакль ці ўстаіць сваё слова ў яго аб-меркаванні. Вось толькі што гэта будзе за спектакль і што гэта будзе за слова? Мне ўсё-такі здаецца, што добрым рэжысё-рам трэба нарадзіцца.

— Што, з вашага пункту гледжання, чакае беларускі тэатр!

— Нічога добрага пакуль не чакае. Рэспубліка ў нас малень-кая, тэатраў мала, канкурэнцыі няма. Кожнае пакаленне нарад-жае свой тэатр, і тое пакален-не, якое некалі нарадзіла бела-рускі тэатр, сёння стаіць на ўсіх ключавых пастах. На жаль, гэ-тыя людзі ўжо не могуць стаіць спектаклі, якія б адлява-далі эстэтыцы і запатрабаван-

ням сённяшняга дня, а пакідаць сваё месца не хочуць.

— Дзе мяжа дапусцімай у тэ-атры ўмоўнасці! Ці бывае ў вас у час спектакля адчуван-не, што гэта не мастацтва, а проста імікенне здзівіць публіку!

— Вядома, бывае. Я называю гэта беларускім ці вясковым авангардам. Такое здараецца, калі рэжысёр вырашыў проста эптаваць публіку. Крытэрыі таго, абгрунтавана гэта ці не, тэатр гэта ці проста жаданне зрабіць танны эфект — у вас саміх. Калі вы ўцягнуліся ў гэ-тае відовішча, сталі яго часткай, у шалёнай, на першы погляд, какафоніі знайшлі нешта сугуч-нае асабіста вам — значыць, за гэтым стаіць нешта сапраўднае.

— Катавіцкі шчаслівы рэжы-сёр ці не!

— Не шчаслівы, хутчэй, на-пэўна, упарты. Вырашыў — зрабіў... Максімаліст. І яшчэ — я не баюся страціць. Я вельмі люблю сваіх артыстаў, але ніколі не паддобраваюся да іх. Я заўсёды ім гавару: няхай вас хваляць гледачы, я ж — не зада-волены, таму што бачу тое, ча-го не бачыць іншыя. Хваляць — радуіцеся, прымайце гэтыя пахвалы, я ж буду гаварыць вам праўду. Таму што калі не будзе праўды — не будзе і вас.

Гутарку вяла
Вераніка ЧАРКАСАВА.

3 КНИЖНОЙ ПАЛИЦЫ

ПРАЗ ВЕРУ — ДА ВЕЧНАСЦІ

Віктар Шніп, які многія цяпер паэты, пісьня прыглядаючыся да сённяшняга дня, задумаецца над тым, як мы жывем і дзеля чаго жывём, імкнецца суад-несці набыткі і страты, за-глыбіцца ў вытокі, каб лепей ад-чуць духоўную павязь, што лу-чыць колішняе, цяперашняе і будучыню ў адно цэлае. Аб гэ-тым актыўным пошуку пазтам свайго месца ў жыцці, аб яго жаданні ачысціцца душой свед-чыць і новая кніга В.Шніпа “На рэштках Храма”, выпушчаная выдавецтвам “Мастацкая літаратура”. Дагэтуль у яго былі зборнікі “Гронка святла”, “Пошук радасці”, “Шляхам вет-ру”, “Горад Утопія”. Ужо з іх бачна, як па меры азда-раўлення грамадства лірычны герой усё часцей і больш уплывуна задумваўся над каш-тоўнасцямі, асэнсоўваў якія раней не меў магчымасці. Тым самым у творчасці В.Шніпа ўладна ўваходзілі матывы веры, хрысціянскай дабрачыннасці, вернасці Беларусі.

Усе гэтыя аспекты яшчэ боль-шы сэнс набылі ў новай кнізе. Як бачна і з назвы, В.Шніп не проста па-новаму глядзіць на свет і людзей, а яго хвалююць пытанні маральнай дасканаласці асобы і грамадства. Выдавецкая анатацыя надзіва кароткая, але схоплівае тое найбольш важ-нае, што хоча сказаць паэт чы-тачу: “На рэштках Храма мож-на збудаваць розныя будынкі, але ніводзіць з іх ніколі не за-меніць разбураны Храм — гэта галоўная тэма вершаў, якія склалі новую кнігу Віктара Шніпа”.

вае аўтару яго памяць. А гэта недзе сямідзiesiąтыя гады (на-радзіўся паэт у 1960 годзе). Праўда, ёсць і выключэнне. Па-добнае назіраецца тады, калі думка сягае ў так званую сіваю даўніну. Для прыкладу, у вер-шы “Спаўняванне ведзьмака”:

Не чалавек — вядзьмак гарыць.

З-за ведзьмака пасохлі травы, і звар’яцелыя звары Равуць — няма на іх управы.

Вяртанне ў мінулае тут асаблівага кшталту. З аднаго боку, дакрананне да даўняй ве-ры, што менавіта так можна уратаваць сябе ад усяго было-га: “І скачуць людзі ля аг-ню, // Нібыта ў чорным пекле чэрці. // Вядзьмак ляціць увы-шыню // На крылах вогненных да смерці”. Але, як, дарэчы, у шмат якіх іншых вершах, пазіцыя паэта тут зусім не сузіральная, а, як сказаў, па-грамадзянску актыўная. Таму ён не проста ўзнаўляе даўняе, ён, хоць пра гэта прама і не гаворыць, не можа не бачыць, што ў даным выпадку наўрад ці можна ад падобнай веры быць у захваленні, бо яна сляпая, а паколькі сляпая, то і разбура-льная, а дзе “разбурае”, там ні ў што ставіцца канкрэтнае ча-лавечае жыццё:

Гарыць агонь, агню кіпіць, Нібы вар’ят, з людзьмі скача. І Бог у белай хмары спіць.

І над людзьмі нячысцік плача.

Тое ж самае назіралася і ў бліжэй да нас мінулым. Яго так-сама не абышоў сваім позіркам В.Шніп, аб чым, у прыватнасці, сведчыць верш “Горад N, 20-я гады”. Паэту дастаткова не-калькіх слоў, каб дакладна пе-радаць малюнак паслярэвалю-цыйнай рэчаіснасці, калі і на са-май справе разбуралі храмы, думаючы, што новае жыццё, пабудаванае, так сказаць, на голым месцы, прынясе радасць і шчасце:

Не змыты крывавыя плямы На пляцы на бруку сівым. Вітрыны разбітыя ў кравы, Крыжы паламаны ў царквы.

А да яго так далёка, і мрой-нае, яшчэ якое мройнае яно: “Народ пераменаў чакае, // Сагнутаму — іх не відаць. // Па-радые музыка грае // І клічуць шпіёнаў шукаць”.

Ды не забывае В.Шніп, што ва

ўсе часы знаходзіліся людзі, якія жылі сумленна і годна. На-ват і тыя, каго яшчэ не так даўно адносілі да так званых эксплуата-тараў. Дарэчы, вершам пра аднаго з іх і адкрываецца кніга. “Балада пра нешляхетнага пана” — называецца яна: “Нібыта ў турме, у бялюткім палацы // Жыў пан нешляхетны, вы-браннік Багоў. // Не мог ён ха-лопскае мовы цурацца, // За што і адкраліся сябры ад яго”.

А гэта ўжо воблік Адрэджэ-ца з вялікай літары — “Язеп Драздовіч”.

Па Белай Русі ў світцы белай, У пыле зорак і дарог Ідзе задумы, пасівель, Вандроўнік — мудрыя фарбаў Бог.

“Вястун, паэт, мастацтва Бог”, хоць належаў і да іншага саслоўя, ён, канечне ж, радня таму безыменнаму “нешляхет-наму пану”, бо гэта людзі адной кагорты, аднаго гарту. Яны ніколі не забывалі, на якой зямлі жывуць. Яны пастаянна разу-мелі, што нельга цурацца свай-го роднага. Ганарыліся тым, што беларусы. Як ганарацца свай нацыянальнай прыналеж-насцю і іншыя народы.

Крок у Храм для В.Шніпа па-чынаецца і з усведамлення, што і яго род на гэтай зямлі таксама пакінуў свой след. Няхай ён і не занесены ў аналагі гісторыі, ды хіба тое добрае, што рабілася прадстаўнікамі яго, не заслу-гоўвае увагі і ўхвалы? Хіба нельга ганарыцца тымі, хто жыў годна і сумленна праца-ваў? А яшчэ разумей: памяць пра цябе застаецца абавязка-ва, калі напярэжым чынам выха-ваеш наступнікаў. У пэўнай сту-пені падборка “Два вершы” і пра гэта. А калі падыходзіць шырэй, то хіба сапраўдную па-эзію можна пераказаць, пера-даць іншымі словамі? Яе трэба ўспрымаць такой, якая яна ёсць, да яе трэба далучацца ў аўтарскім прамаўленні.

Гэтыя вершы В.Шніп пры-свядуў сваёй бабулі Ганне. У пер-шым — вяртанне ў гады мален-ства, у другім — развітанне з бліжнім чалавекам. А тым сам-ым атрымаўся свайго роду вя-нок — памяці, спягады. І зноў жа ў гэтых творах (у другім вершы) прысутнічае той мо-мант, калі чалавек праз веру па-ядноўваецца з вечнасцю, а пас-

ля пачынае глядзець на ўсё іншымі, больш відучымі вачы-ма. Апошнія хвіліны развітання з бліжнім чалавекам, “поп чытае малітву і

трапечуць агеньчыкі свечак на нас глядзіць і дышае неба і не страшна памерці і не страшна жыць глядзім на той свет у які адплывае бабуля а мы стаім на берэзе

Між іншым, многія творы ў новай кнізе пададзены так. Па-сучаснаму, без знакаў прыпын-ка. Як свабодная плынь га-воркі... Як эмацыянальнае ўсплёск... Як духоўны ўздых... І гэта надае раскаванасць рад-ку, і гэта напаяняе яго той не-пасрэднасцю, калі ўсё, пра што гаворыць паэт, успрымаецца шыра і натуральна. Адчуван-не, што верш не проста напісаны, а з’явіўся ў выніку ду-шэўнай патрэбы, не мог не з’явіцца.

Адметнасць зборніка і ў тым, што лірычны герой В.Шніпа не проста імкнецца да маральнай дасканаласці і напоўненасці, патрабуючы гэтага ад іншых, ён сам імкнецца жыць гэтаксама. І як паэт, і як чалавек. Ці не най-больш характэрны ў гэтым сэн-се верш “Вяртаюцца паэты з не-быцця...” Яны вяртаюцца, а мы, жывыя!

Мы молімся на іхнія імёны І грошы зарабляем для жыцця.

Шумім, нібы на могілках вароны.

Праўдзіва, бескампрамісна і самакрытычна. Увогуле, кніга “На рэштках Храма” і прываблівае гэтай пазтавай неабякаваасцю, грамадзян-скай актыўнасцю, жаданнем набліжацца да ісціны ў самым шырокім яе разуменні, га-тоўнасцю станавіцца лепшым. Гэтым яна і сучасная, хоць, калі быць справядлівым, часам дае знач аб сабе і пэўная фатаг-рафічнасць, асабліва ў творах, якія ўзяты, як кажуць, з нату-ры. Як вась гэты: “Сёння пуста ў магазінах. // Раздзірае сум душу. // Мне б з прыгожаю жанчынай // З’ехаць за мя-жу. // А па радыё далдоняць: // Пацярпіце, будзе лепш... // І каму патрэбен сёння // Гэты мой няшчасны верш //”.

Не ў крыўду будзе аўтару ска-зана, калі такі, то і на самай справе наўрад ці каму ён спат-рэбіцца. А вась кніга ў цэлым, не сумняваюся, свайго чыгача знойдзе. Ды і знайшла ўжо, па-колькі з часу выхаду зборніка прайшоў не адзін месяц. І не ска-заць, каб ён ляжаў у кнігарнях.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

Персанальная выстава члена Саюза мастакоў Рэспублікі Беларусь Аляксандра Слепава працавала ў Віцебску. Каля 100 работ з дрэва і графічных на тэму “Філасофія любви” прад-ставіў аўтар на суд гледа-чоў. Работы Аляксандра Слепава — члена творчага аб’яднання “Квадрат” — знаходзяцца сёння ў пры-ватных калекцыях і музеях Польшчы, Германіі, іншых краін.

НА ЗДЫМКАХ: Аляк-сандр СЛЕПАВА за работай; праца мастака “Блакiтная карыда”.

Фота А. ХІТРАВА.

СТАРОНКІ З “ВІЦЕБСКАГА АЛЬБОМА”

На Успенскай гары, самым высокім з-раз у Віцебску месцы, знаходзіцца цікавы архітэктурны комплекс, вядомы пад назвай губернатарскага палаца. Яго гісторыя пачалася значна раней таго часу, калі Віцебск стаў цэнтрам губерні. У канцы XVIII стагоддзя тут існаваў сядзібны дом шляхціцў Кудзіновічаў, які ў 1806 годзе быў набыты губернскім казначэйствам і перабудаваны ў палац губернатара. Час перабудовы дома прыпаў на перыяд панавання на тэрыторыі Беларусі архітэктурнага стылю ампір — апошняй стадыі развіцця класіцызму. Некаторыя пераробкі, зробленыя на пачатку XX стагоддзя, унеслі ў архітэктурнае аблічча будынка пэўныя элементы мадэрна.

Асноўнай часткай палацавага комплексу з’яўляецца прамавугольны ў плане трохпавярховы будынак. На яго першым паверсе размяшчаліся парадны вестыбюль з лесвіцай і пакой слуг, другі паверх быў адведзены пад гасціную, кабінет і іншыя парадныя пакоі, трэці — пад губернатарскія апартаменты. У службовым корпусе, звернутым у бок ракі Дзвіны, знаходзіліся пакой губернскага праўлення, канцелярыя губернатара, памяшканні для правядзення канцэртаў і спектакляў, у тарцовай частцы — царква.

Губернатарскі палац звязаны з многімі гістарычнымі падзеямі і імёнамі знакамітых людзей, што наведвалі Віцебск. З вясні 1811 года тут жыў герцаг Аляксандр Вюртэмбергскі, брат першага караля Вюртэмберга і жонкі расійскага імператара Паўла I і Марыі Фёдаравны, які быў прызначаны на пасаду беларускага генерал-губернатара. Падчас акупацыі горада французскімі войскамі ў палацы два тыдні жыў імператар Напалеон Банапарт, які першапачаткова меў намер перапыніць у Віцебску кампанію 1812 года і зрабіць горад сталіцай заваяваных зямель. У 1831 годзе падчас першай у Еўропе эпідэміі халеры тут памёр вялікі князь Канстанцін Паўлавіч, брат расійскага імператара Мікалая I. У 1853—1854 гадах у палацы жыў расійскі пісьменнік Іван Ланцэвіч — тагачасны віцебскі губернатар.

Насупраць палаца губернатара ў невялікім скверы сярод дрў узвышаецца простае і велічнае мемарыяльнае збудаванне — помнік у гонар герояў вайны 1812 года. Устаноўлены ён быў у 1912 годзе на сродкі добрачынных ахвяраванняў віцеблян. Помнік уяўляе сабой 26-метровы абеліск, зроблены з блокаў чырвонага

фінскага граніту, якія звужаюцца дагары і вячваюцца чыгунным двухгаловым арлом на шары — сімвалам Расійскай імперыі. На помніку ўмацавана чыгунная дошка з мемарыяльным тэкстам: “Бясшмаротнай доблесці герояў Айчынай вайны — удзельнікаў бітваў пад Віцебскам 13, 14, 15 ліпеня і 26 кастрычніка 1812 года”.

Аўтар помніка — архітэктар Іван Фамін, праект якога быў прызнаны лепшым на конкурсе, абвешчаным Пецярбургскім таварыствам архітэктараў. Абеліск выкароднага ружавата-карычневага адцення мае яўныя рысы стылю ампір, моднага на пачатку XIX стагоддзя, калі адбывалася вайна. Па кутах под’яма, на якім усталяваны помнік, размешчаны чатыры чыгунныя маршчыры. Жаролы іх глядзяць у розныя бакі, што сімвалізуе непрыступнасць гэтага месца з усіх бакоў свету.

НА ЗДЫМКАХ: былы палац губернатара ў Віцебску; помнік героям вайны 1812 года.

Фота Віктара СТАВЕРА.

Л ЕТА — пара для фалькларыста чаканая і напружаная. І не толькі з-за радасці чарговай адпачынку, колькі па прычыне надыходу экспедыцый па вёсках і вясачках Беларусі. У размовах з бабулямі, у назіраннях за ходам размеранага сялянскага жыцця і проста ў захапленні сціплымі, але даволі кранаючымі і прыватнымі краявідамі прыходзіць спасціжэнне адвечнай чалавечай мудрасці. Усё глыбей усведамляецца непарыўная сувязь чалавека з прыродай і Сусветам наогул, усё яскравей выступае непадробнае характэрнае народнай песні і трагічнае слова. З пэўнай доляй суму даводзіцца

дзеянне ў гэтыя крытычныя моманты. Звычайныя прадметы сялянскага ўжытку пачыналі функцыянаваць як сімвалы і часцей за ўсё выступалі ў ролі пасрэдніка паміж светамі. Ды і наогул, амаль усе гаспадарчыя працы суправаджаліся забабонамі. Асноўнай перадумай выканання праддзіяння з’яўляецца усведамленне іх як спрадвечнай спадчыны, духоўнага наказу продкаў — “дзяды так рабілі, і мы гэтак будзем”. Гэта і вызначала іх загады характар для любога члена вясковай супольнасці. Гэтакім чынам захоўвалася непарыўная пераемнасць традыцый. Неабходнай умовай выхавання

З ЛЕТНЯЙ ВАЯВАННЯ ПРАДЗІЯ ПРАДЗІЯ ПРАДЗІЯ ПРАДЗІЯ

ДУХОЎНЫ НАКАЗ ПРОДКАЎ

прызнаваць, што ўсё напружанае жыццё селяніна праходзіць вакол фізічнай працы, дзеля таго каб карміць сябе і іншых, і такі нялёгкі плён нават і незаўважана знікае ў штодзённым быцці народа. Можна, менавіта таму і было надзвычай багатым унутранае, духоўнае жыццё сялянства. Сёлета мае вандроўкі па вёсках Беларусі пачаліся непазрэдна пасля паездкі ў Кіеву на Міжнародную навуковую канферэнцыю. І след у душы пакінулі не столькі палкія навуковыя спрэчкі, колькі наведванні кіеўскіх кнігарняў. Вочы разбягаліся ад такога багацця народнага літаратурнага, шыкоўнага выдання кніг па фальклору і этнаграфіі Украіны. Яскрава адчувалася павага да айчынай гісторыі і культуры свайго народа з боку дзяржавы, аб разнастайнасці і высокім выдзяленні ўзроўні дзіцячай літаратуры на украінскай мове цяжка успамінаць, бо сцяскаюцца грудзі ад болю і крўўды за сваю краіну. Кантраст кіеўскіх і мінскіх кніжных крамаў ці не такі, як супермаркета і раённага ўнівермага. Сумна...

дзіцяці было засваенне ім пэўнай колькасці і сістэмы забаронаў і праддзіянняў, якія ў сілу свайго маральнага імператыву — “рабі так, бо інакш шкодна, дрэнна, грэшна” — былі даступнымі і аказваліся самым надзейным сродкам уваходу ў культуру. Па вялікаму рахунку, крызіс духоўнага выхавання асобы (не адукацыі) і мае сваімі каранямі ігнараванне традыцый, супрацьпастаўленне ей, а вылучэнне сябе з Сусвету выліваецца ў ізаляцыю ад яго. Натуральна, выглядала б неадарэчным вучыць нашых дзяцей, адпраўляючы іх у школу на экзамен, пераварочваць чапляў з віламі ды тлумачыць забарону есці ў шапцы страхам перад будучай глухой цешмай.

Але тут узнікае праблема, якую б маглі пракаментаваць псіхолагі — духоўная дзейнасць чалавека арганізавана вакол пэўных стэрэатыпічных структур. Відавочна, адмаўленне ад адных вызваляе месца другім. Звычайна для сучасніка сітуацыя з’яўляецца і разбэшчанасцю па сваёй сутнасці ці не ў большай ступені неўласціва і варожая душэўнасці чалавека, чым сто разоў асмьяная і затаптаная традыцыйная “прыхлівасць”. Яшчэ невядома, хто вытэрае больш “культурным” — вясковая бабуля, якая торкае галень сярод грады з цыбулькі ды кічка дзяду на куццю, ці навялы адукаваны дзяцюк, што задрэўшы наго на стол, разважае аб мадэрнізме. Наогул, што ёсць культура: жыццё ў супаддзі і паразуменні з прыродай ці “навуковае” варварства яе разбурэнне? І што з’яўляецца больш абсурдным — партфелі з ідэямі мейсцяры Віцебшчыны ці пакінуты акрамяк-ахвяра пясавік...

Правільна, з’яві гэта нераўназначны, і павярнуць гісторыю назад немагчыма, і ў гісторыі той не ўсё было гладка і прыгожа, але развіццё па законах дыялектыкі ідзе бы спіраль-змязя, калі ўсё новае ўяўляе сабой старое на больш высокай і дасканалай ступені. А вярнуўшыся з экспедыцыі, у вихуры сталічнага жыцця ўсе часцей згадваю покуці ў вясковых хатах, а там побач са строгімі вагчыма святых спынялі на сабе позірк ручнікі-набожнікі, асабліва святочныя ручнікі. Чаргаваліся на іх чырвона-белыя палосы, чаргаваліся, як само жыццё нашэ, дзе мяжуюць нараджэнне са смерцю. І злучаў неба і зямлю гэты радавочны ручнік, не даваў забываць продкаў і сцярдкаў бясконкасць і прауду жыцця.

Татцяна ВАЛОДЗІНА.

ТЭЛЕФОНЫ З ВИЗНАЧАЛЬНИКАМИ НУМАРОЎ

З пачатку навучальнага года ў Магілёве павінна была “узляецца” у паветра палова школ — так сцярдкаў “тэлефонныя добразычліўцы” з юнымі галасамі. Таму школы Магілёва тэрмінова абста-

лёўваюцца тэлефонамі з вызначальнікамі нумароў. Цяпер бацькам “пільных” вучняў давадзецца са сваёй кішэні кампенсаваць зрыў урокаў, выклікі сапёраў, пажарнікаў, медыкаў, работу

міліцыі... Нядаўна малалетнія тэарысты пагражалі ўзрваць аж тры гарадскія школы. Зрэшты, прыклады іх перад вачыма: нядаўна іх больш дарослыя “калегі” закідалі офіс фірмы “Атлант”, якая ім чымсьць не дагадзіла, проціпяхотнымі гранатамі.

Намеснік рэдактара
Дзіяна ЧАРКАСАВА

ЗАСНАВАЛЬНИК:

Беларускае таварыства па сувязях з суайчынікамі за рубяжом (таварыства “Радзіма”).

НАШ АДРАС:

220005, МІНСК, ПРАСПЕКТ
Ф. СКАРЫНЫ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80,
33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках “Голасу Радзімы”, не заўсёды супадаюць.

Газета набрана і з’яўстае ў камп’ютэрным цэнтры рэдакцыі газеты “Вечерний Минск”. Аддрукавана ў друкарні “Беларускі Дом друку” (220041, г. Мінск, пр. Скарыны, 77). Тыраж 6 000 экз. Індэкс 63854. Зак. 5243. Падпісана да друку 16.10.1995 г.